

**Doç. Dr. Erdoğan Boz: Türkiye Türkçesinde +{A}
Durum Biçimbirimi, Gazi Kitabevi, Ankara 2007,
XI-140 s., ISBN 978-9944-65-51-8**

Hakan Akca*

Bilindiđi gibi Türkiye Türkçesinde henüz tam olarak aydınlığa kavuşmamış pek çok konu vardır. Bunlardan birisi ismin hâlleri ve hâl ekleri konusudur. Nitekim şimdiye kadar yapılan çalışmalarda ismin hâllerinin sayısı ve ekleri konusunda araştırmacılar arasında tam bir birlik yoktur. Bu durum, daha önce çalışılmış olsa bile bir konunun farklı yöntem ve bakış açılarıyla, ayrıntılı olarak incelenmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu sebeple bir ek veya konu üzerinde dilbilimsel yöntemlerden de yararlanarak yapılacak çalışmalar dil incelemelerinde sorunların çözümüne büyük katkı sağlayacaktır.

Türkiye Türkçesinde herhangi bir ek üzerinde bugüne kadar yapılan müstakil çalışmalar genellikle makale boyutundadır. Herhangi bir eki bütün yönleriyle ortaya koyan kitap boyutundaki çalışmalar ise yok denecek kadar azdır. Biz burada yalnızca +A yönelme/yaklaşma hâli ve eki üzerine hazırlanmış müstakil bir kitabı tanıtmak istiyoruz. Erdoğan Boz tarafından hazırlanan *Türkiye Türkçesinde +{A} Durum Biçimbirimi* adlı bu çalışma, geleneksel dil bilgisinde yönelme/yaklaşma hâli eki diye adlandırılan +A hâli ekinin dilbilimsel yöntemlerden de yararlanılarak bütün yönleriyle incelendiği bir kitaptır.

Kitap: Bir *Ön Söz* (s.IX-X) ve *Taranan Eserler* (s. XI)'den sonra: *Temel Kavram ve Sorunlar* ve *+{A} Durum Biçimbirimi* olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Yazar *Ön Söz*'de: Sosyal bilimlerin doğası gereği yöntemlerin zamanla eskidiğini, kavramların zamanla karıştırıldığını, terimlerin bazen yetersiz kaldığını, hızla değişen ve gelişen dünyada yeni yöntemlerin ve bakış açılarının ortaya çıktığını, bu sebeple üzerinde çalışılan konuların yeniden ve olabildiğine derinlemesine yeni yöntem ve bakış açılarıyla incelenmesi gerektiğini söylemektedir (s.IX). Yazar, bu kitabı hazırlarken iki önemli yenilik yaptığını, dilbilimin kavram ve yöntemlerinden yararlandığını, çalışmasının boyutunu geniş tuttuğunu belirtmekte, ayrıca çalışmasını dönem olarak Türkiye Türkçesiyle sınırlandırdığını, gerekmedikçe tarihî ve çağdaş lehçelere temas etmediğini vurgulamaktadır (s. IX-X).

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Teknikokullar/ANKARA.
hakakca@yahoo.com

Çalışmanın giriş mahiyetindeki I. bölümü son derece geniş tutulmuştur. Kitabın *Temel Kavram ve Sorunlar* başlıklı I. Bölümünde $+{A}$ durum biçimbirimiyle ilgili dilbilgisinin ve dilbilimin birçok temel kavram ve sorunları üzerinde durulmuş, böylece bir bakıma II. Bölüm için kavram ve yöntem bakımından hazırlık çalışması yapılmıştır. Boz, I. Bölümde: *Geleneksel Dilbilgisi ve Dilbilim Çatışması*, başlığı altında, geleneksel dilbilgisi ve dilbilimi arasındaki çatışmaların “dili inceleme” yönteminde odaklandığını belirtmiş (s. 3), dilbilimcilerin geleneksel dilbilgicilere yönelik bazı eleştirilerine değinmiş, böylece geleneksel dilbilgicilerin kendilerini dilbilimi konusunda sorgulamaları gerektiğini, dilbilimcilerin söz konusu eleştirilerine yanıt aramaları gerektiğini vurgulamıştır (s. 5).

Kitabın I. Bölümünde *Dilbilgisi Öğretiminde “Dil” ve “Evrensel Dilbilgisi”* başlığı altında dilbilgisi öğretiminde en büyük eksiklik olarak dil ve evrensel dilbilgisi üzerinde yeterince durulmamış olduğu, dilbilgisi öğretimine geçmeden önce dillerin ortaklıklarına dayanılarak oluşturulmuş evrensel dilbilgisinin öğretilmesi gerektiği belirtilmiştir (s. 6-7). *Dilbilim ve Yapısalcılık* başlığı altında Saussure’ün yapısalcılığı üzerinde durulmuş; *Dil İncelemelerinde Yöntem* başlığı altında Saussure’den beri dilbilimcilerin geliştirdikleri yöntemlerden bahsedilmiştir. *Durum Ulamı* başlığı altında “Durum” kavramının tanımı, durum kuramı, ad durumları ve durum biçimbirimler, durum biçimbirimlerin adlandırılması, durum biçimbirimlerin görevleri konuları yer almaktadır.

Araştırmacı daha sonra, biçimbilim, biçimbirimler, yapı, dilsel yapı, işlev, anlam, sözdizim, adın yükleme (nesne) durumu ve tümcenin nesne ögesi, eylem-tümleç ilişkisi, zorunlu ve seçimlik tümleçler konuları üzerinde durmuştur. Yer yer bu konularda geleneksel dilbilgisi ve dilbilimin yöntemlerini karşılaştırmıştır. Araştırmacı, I Bölümde özellikle dilbilimcilerin geleneksel dilbilgicileri metinleri incelerken yalnızca şekilden hareket ettikleri ya da şekille manayı karıştırdıkları için bazen yanılıya düştükleri yönündeki eleştirilerini haklı bulmuş ve dil incelemelerinde şekille anlam ölçütlerinin bir arada fakat birbirine karıştırılmadan kullanılması gerektiğini belirtmiştir (s. 47).

Yazar: $+{A}$ *Durum Biçimbirimi* başlıklı ikinci bölümde ilk önce yönelme durumu ve $+{A}$ durum biçimbiriminin tanımını yapmıştır. Daha sonra durumun adıyla, bu durumu oluşturan biçimbirimin adının aynı olmasının kavram karmaşasına neden olacağını, yani bir biçimbirimin temel işlevinin adın herhangi bir durumunu yapmak olabileceğini, fakat aynı biçimbirim başka cümlelerde adın diğer durumlarından bir veya birkaçını da yapabileceğini, bu durumda biçimbirimleri adlandırmada herhangi bir işlev adı yerine biçimbirimin kendisinin esas alınması gerektiğini belirtmiştir (s. 67).

Boz, +{A} durum biçimbiriminin tarihsel gelişimine değindikten sonra bu biçimbirimin işlevleri üzerinde durmuştur. Burada sözdizimsel ve anlamsal bir tasnif denemesi yapan yazar, +{A} biçimbiriminin işlevlerini işletimlik ve türetimlik olmak üzere iki ayrı başlıkta ele almış, işletimlik işlevleri de sözdizimsel ve anlamsal olarak iki ayrı maddede incelemiştir. İşletimlik işlevler ana başlığını da biçimbilimsel ve sözdizimsel işleve göre: *ad-eylem*, *ad-ilgeç* ve *ad-ad* bağlantısı şeklinde üç alt başlığa ayırmıştır. Daha sonra yazar, *ad-eylem Bağlantısı* konusunu zorunlu ve seçimlik tümleçler olmak üzere iki alt başlıkta incelemiş, zorunlu tümleçlerin işlevlerini: Nesne, belirteç (yönelme; bulunma; içinlik ve mahsusluk, durum; eder, ölçü, bedel ve oran; araç; neden ve amaç), yüklem ve özne (mantıksal), seçimlik tümleçlerin işlevlerini; nesne, belirteç (yönelme; zamanda sınırlandırma; içinlik ve mahsusluk; durum; eder, ölçü, bedel ve oran; araç, neden ve amaç; karşılaştırma); *ad-ilgeç* bağlantısının seçimlik ve tümleçler alt başlığında oluşturduğu belirteç tümleçlerinin işlevlerini de sınırlandırma (yönelme ve süre) belirsizlik (yönelme ve zaman); aitlik, bahis ve konu; görelilik; karşıtlık ve karşılık; *ad-ad* bağlantısı ile oluşan yönelme öbeklerinin işlevlerini de birleşik sıfat ve çeşitli sözcük öbeklerinde ad ögesi olarak belirlemiştir.

Boz, +{A} durum biçimbirimin türetimlik işlevlerini incelerken örneklerin sözlükbirim oluşturup oluşturmadıklarını ölçüt olarak, söz konusu işlevleri: atasözleri, deyimler ve deyimleşmiş birleşik eylemler, ikileme ve yinelemeler, belirteçler, nesne adları-terimler ve özel adlar olarak belirlemiş, çalışmasının sonuna +{A} durum biçimbirimin işlevlerini tablo hâlinde eklemiştir. Çalışmasında eş zamanlı inceleme metodunu kullandığını belirten Boz, yeri geldikçe tarihî lehçelere de değinmiştir. Örneğin kitabın 69. sayfasında +{A} durum biçimbiriminin tarihsel gelişimi üzerinde durulmuş; *Kalıp Yapılar* başlığı altında +{A} ekinin tarihî lehçelerdeki kalıplaşmış örnekleri verilmiştir (s. 128).

Sonuç olarak Erdoğan Boz, +{A} durum biçimbirimi ve bu biçimbirimin işlevlerini, geleneksel dilbilgisini dikkate alarak ve dilbilimin yöntemlerinden yararlanarak eş zamanlı metotla ayrıntılı biçimde incelemiş, söz konusu biçimbirimin biçimbirimsel, sözdizimsel ve anlamsal olarak tasnifini yapmış ve bu konuda kapsamlı bir çalışma ortaya koymuştur. Türklük Bilimi için faydalı bir çalışma hazırlayan Erdoğan Boz'a teşekkür ederiz.